

Vraže na Dolenjskem.

V Zatiški okolici zapisal *A. Hudovernik*.

Na sveti večer vežejo se v Slovencih najlepše šege in navade, od katerih pa tú le tiste omenimo, ki spadajo med vraže. Že Valvasor pripoveduje v svoji zgodovini, da se napravljajo dekleta na sveti večer na studenec. Ako v njem dekle zagleda obraz svojega ljubljence, tedaj vé, da jej je zvest; ako ga pa ne zagleda, prepričana je, da jo je fant zapustil. — Studenec ima pa še drugo čudotvorno moč na sveti večer in to samo jeden trenotek. Ako prideš ob pravem trenotku pred polnočnico na studenec, pada iz njega srebro in zlato. Nekdaj je prišel ubog mož ob pravem trenotku do studenca, da pije čašo vode; čaša pa ni bila napolnjena z vodo, ampak z zlatom in srebrom. Po polnočnici dajejo ljudje živini krme, da bi bila prihodnje leto zdrava in rodovitna. Vreme prihodnjega leta se ravna po sapi, ki piše na sveti večer.

Da se odvrne toča, treba je na binško soboto poškopiti vinograde in njive z blagoslovljeno vodo. Tudi oljka odganja točo, blagoslovljena pa mora biti na cvetno nedeljo in obesiti jo moraš na najvišjo trto v vinogradu. Kako se še toča odganja, povedó tudi razni „žegni“, katerim ljudje bolj verjamejo, kakor sv. pismu. Kedar je v kakem kraju dosti birm, tisto leto bode toča hudo razsajala. Tudi copernice delajo točo. Kmet iz Metnaja je šel skozi hosto ter zagledal v grmovju baba. Popraša jo, kaj dela tukaj. Ona mu pa le s prstom požuga ter ne zine nobene besede. Drugi dan pa se je vsula debela toča čez njegovo polje in mu vse potolkla. Zdaj je kmet pač dobro vedel, da je tista baba bila copernica. V Zatičino prinesle so nekdanj tri Hrvatice točo. Ko je stari župnik zvedel, da so prišle Hrvatice s točo, prosil jih je toliko časa, dokler so mu obljubile, da tega ne storé. Vsule so jo potém v Suhem dolu za Pungertom, kjer ni nobene škode naredila. Da o hudem vremenu ne udari strela v tvojo hišo, hraniti moraš v vozi venec iz borovničkovja, ki je o sv. rešnjem telesu visel na drevesu.

Kedar je na sv. Medarda dan (8. junija) lepo, bo 40 dnij lepo vreme; če je pa tedaj grdo, bo 40 dnij grdo vreme. Tisto leto pa imajo buče malo medú, ker ni nič ajde.

Smreke, ktere postavijo ljudje o sv. rešujem telesu, moraš postaviti na njivo in tako odpraviš vse gosenice.

Kedar imaš bolnika v hiši in v tisti vasi lajajo po noči psi ali pa vpije sova, vedi, da bo bolnik kmalu umrl. Kedar ti po ušesih zveni, zvedel boš v kratkem nekaj neljubega. Kdor se je na sv. treh kraljev dan vsako leto do svojega sedmega leta postil, pridejo mu sveti trije kralji tri dni preje naznanjat, kdaj bo umrl. Ako greš zjutraj od doma in najprvo srečaš staro žensko, vrni se, kajti sicer bodeš nesrečen. V petek ne prični nobenega dela, ker se ne bo dobro končalo za te, kajti ta dan je Kristus storil smrt za nas. Posli, ki stopijo v petek v službo, ne bodo dolgo ostali v službi. Ako potuješ in na potu srečaš zajca, ne pojdi naprej, ker bi bil gotovo nesrečen; ako pa srečaš volka, pomeni to srečo. Kedar sapa ali burja hudo piše, pravijo, da se je gotovo kdo obesil ali pa, da so koga obesili. Kedar te srbi levo oko, pomeni to, da boš zvedel nekaj prijetnega; kedar pa te srbi desno, slišal boš v kratkem nekaj neprijetnega. Kdor svoje stariše pretepuje, zraste mu po smrti roka iz groba. Kdor krivo priseže, očrni in umrje leto potem. Tujec, ki spi prvo noč v tvoji hiši, prinese ti srečo.

Po noči tlači mōra živino. To nesnago odpraviš najlažje tako, da postaviš na jasli zrcalo. Ko se mōra zagleda v zrcalu, prestraši se in izgine.

Zaklad ali „šac“ je po ljudskem mnenju navadno zakopan v obližju starih cerkev in kapelic blizu starih samostanov in gradov. Šac se more vzdigniti le o polnoči. a) Da se vzdigne šac, treba je tri čele noči stati na mestu kjer je šac zakopan. Sevēda se more vzdigniti le z božjo pomočjo. Najprvo je treba na mestu, kjer je šac zakopan, moliti evangelij sv. Janeza 1. postaje (Tisti čas, ko so prišli k Janezu in so ga vprašali, je li on Mesija itd.), potem pa 15 očenašev in češčenih si Marij, da se z njimi prežene hudoba. Ko si to odmolil, pride tisti, ki je zakopal šac, in potem ga moreš vzdigniti. b) Kjer je šac zakopan, to se pozna po tēm, ker po noči cvete kakor gorēč plamen. Iz tistega mesta je treba domū prineesti nekaj prsti v vreči ter jo položiti na mizo, kjer stoji sv. razpelo in so tri sveče prižgane. Tu je treba svete besede mrmrati in 72 očenašev in češčenih si Marij izmoliti, vrečo pa večkrat z blagoslovljeno vodo poškopiti. Črez nekaj dnij pride v tvojo hišo mlad fantič, prinese ti šac in izgine. Sedaj moraš pa zopet sv. besede mrmrati in šac poškopiti z blagoslovljeno vodo, in potem ga še le smeš rabiti. c) Vrh Višnjegore vzdiguje se star grad, čegar razvaline so še prav dobro ohranjene. Jaz poprašam nekega kmeta, ali mi vé kaj o tem gradu povedati. On mi odgovori, da je v tem gradu zakopan šac, peklenšček pa pride vsako leto enkrat v grad po denar. Neki večer gre kmet proti staremu gradu domū. Kmalu ga dojde gosposko

oblečen mož. Tujec ga pozdravi ter mu razodene tekom govora, da je v gradu šac zakopan ter da gre vsako leto enkrat pó-nj. Ko prideta na vrh, postavijo se na enkrat tujcu lasje po koncu. Kmet se zelo prestraši ter si precej misli, da mora ta človek gotovo pravcati hudič biti, kajti gospoda ne zahaja tako pozno v noč na razvaline. Kmet se prekriža, koraka brzo naprej ter se tako reši hudičeve družbe. Zato pa kmetje nič kaj radi ne hodijo v noči po tej poti domú, ker se bojé, da bi hudiča ne srečali. d) Kdor šac izkoplje, umrje gotovo leto potém.

Prosto ljudstvo ima še vedno veliko zaupanja do konjederk. Kedar bolniku nobena stvar več ne pomaga, obrnejo se gotovo še do konjederke. V tem oziru sluje posebno konjederka na Zidanem mostu. Devet ur daleč in še več gredó ljudje k tej konjederki po zdravila. Stare žene sploh so jako zvedene o teh stvareh, ker vedó za zdravilna zelišča. Naj sledé tu nekteri recepti:

Kedar te bolijo prsi, skuhaj tavžentrožo v belem vinu, pij to pijačo in odleglo ti bo gotovo. Tudi sladke korenine pomagajo zoper to bolezen. Zoper plučne bolezni je najboljše zdravilo plučnjak, ki raste na gabru. Skuhati ga moraš na vodi ter jo potém piti. Ako bolnika lomi božjast, sežgi pavovo pero ter ga z njim pokadi. Zoper zlatenico pomaga pasja mast.

Najstarejša rokodelska zadruga na Kranjskem.

Znano je, da so bili nemškimi mestom rokodelci temelj postavili, da so rokodelci bili v njih jedro vsega prebivalstva. To jedro je bilo tudi kaj zdravo in krepko. Vsaj je slehernemu dobro znano, kako odlično ulogo so na Nemškem igrali v srednjem veku (pa tudi še v početku novega veka) takozvani mojstri-pevci, katerim na čelu je stal prvak Hans Sachs. Jednako zaslugo za razvoj mestnega življenja imeli so rokodelci tudi po Slovenskem, kjer imamo sicer le majhna in neznatna mesta. Prvotni prebivalci so bili tudi po naših slovenskih mestih rokodelci. Da se je rokodelstvo pri nas in po Nemškem lažje razvijalo, združevali so se rokodelski mojstri in pomočniki v zveze, imenovane bratovščine, cehi ali zadruge, v nemškem jeziku: Bruderschaften, Zünfte, Innungen in Genossenschaften. Sledi o cehih dobimo na Nemškem že v 12. stoletju, in sicer se pekovski cehi ondi najprvo omenjajo. V 13. in 14. stoletju bilo pa je ondi cehovstvo že jako razvito, kar je čisto naravno, kajti vsi vladarji so iz strategičnih oziróv krepčanje mest in meščanstva pospeševali ter v ta namen snovanje rokodelskih zadrug branili in s pred-